

KEMAL TAHİR NOVELS: PARENTS, CHILDREN HEROES AND EDUCATION

KEMAL TAHİR ROMANLARINDA EBEVEYNLER,
ÇOCUK KAHRAMANLAR VE EĞİTİM MESELESİ

Esmâ DUMANLI KADIZADE¹
Muhammet HÜKÜM²

Abstract

Kemal Tahir novels focus on individual development and criticize the country's educational system as well as offer solutions. The author isn't critical to be destructive, rather through his novels he tries to offer solutions to a peculiar segment of Turkish society for educational and social development purposes. Kemal Tahir in his own unique way tries to use his writing as an educational device and he regards education as a cultural and social progression based on East-West conflict. He delves into this progression through the characters he created. Kemal Tahir novels's purpose is to examine the present education system.

Keywords: Education, educational system, child education, Kemal Tahir novels.

Özet

Kemal Tahir'in romanlarında, bireyin gelişimine verdiği önem, ülkenin eğitim sistemine getirdiği eleştiriler ve çözüm önerileri dikkat çekicidir. Yazar dile getirdiği eğitim eleştirilerini sadece yıkıcı bir amaçla ortaya atmamış, romanları vasıtasıyla eğitim ve toplumsal gelişim sorunlarının Türk toplumuna özgü çözüm yollarını sunmaya çalışmıştır. Bir eğitim aracı olarak romanın kullanılması noktasında oldukça özgün fikirleri olan Kemal Tahir, eğitimi Doğu-Batı çatışması ekseninde kültürel ve sosyal bir süreç olarak algılamıştır. Bu süreci romanlarında yarattığı ebeveyn ve çocuk karakterler yoluyla işlemiştir. Araştırma kapsamında amaç Kemal Tahir romanlarında eğitim algısını irdelemektir. Bu bağlamda sorgulanan eğitim anlayışımızdır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, eğitim sistemi, çocuk eğitimi, Kemal Tahir'in romanları

¹ Yrd.Doç.Dr.; Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, esmakadizade@mersin.edu.tr

² Öğretim Görevlisi; Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Muallim Rifat Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, mhukum@kilis.edu.tr

Giriş

Sanatın ortaya çıkış nedenlerinden ve günümüzdeki işlevlerinden bahsedildiğinde doğal bir tartışma ortamı oluşturacak unsurlardan birisi de; sanat eserinin yaratabileceği veya yaratmak istediği “sosyal fayda” olgusudur. Roman türünün melez bir tür olması, birçok farklı konuyu, kişiyi ve zamanı içerisinde barındırabilecek potansiyele sahip olması dolayısıyla; “sosyal fayda” olgusu hakkındaki tartışmaların da odağında yer alır. Özellikle toplumcu gerçekçi sanatçıların eserlerinde sosyal fayda ve eğitsellik, romanın çekirdeğini oluşturur. Kemal Tahir romanlarında kullandığı teknikle ve işlediği sosyal konularla dikkat çeken bir yazar olarak, öncelikle bir bütün halinde eğitim sistemini devletin ideolojik aygıtlarından biri olarak kabul eder. Kemal Tahir’in saptaması kültürlenme ve sisteme adapte olabilmeye durumları üzerine kuruludur.

Oldukça zor şartlar altında hayatını devam ettirmiş olan Kemal Tahir’in bir romancı ve aydın olarak anılmasında aldığı eğitimin önemi büyüktür. II. Abdülhamit’in yaverliğini yapmış bir babanın çocuğu olarak ailesinden aldığı ilk eğitim onun Osmanlı’ya ve devlet yapısına olan bakışını etkilemiş aynı zamanda bu etki romancılığı boyunca da devam etmiştir.

Osmanlı modernleşmesinde, tüm diğer kurumlar gibi eğitim de, ev içinden üniversiteye, askeri eğitimden tüm okullardaki eğitim öğretim müfredatlarına kadar Batı etkisinde düzenlemelerle bir dönüşüm içerisine girmiştir. Özellikle Tanzimat sonrasında ve erken cumhuriyet döneminde geliştirilen ideolojik ve Batı kaynaklı eğitim politikalarını yapay bulan Kemal Tahir için modernleşme döneminin eğitim anlayışı yukarıdan aşağıya doğru inen baskıcı ve yapay bir süreç olmuştur.

Tanzimat’tan 1960’lara kadar tüm Batılılaşma girişimlerini romanlarına konu edinen yazar, 1950’li yıllarda açılışları ile bir taraftan heyecan uyandıran diğer yandan tartışmalara konu olan İmam Hatip Liseleri ve Köy Enstitüleri gibi orta öğretim kurumlarına oldukça farklı bir bakış açısıyla eleştiriler getirmiştir:

Bugün İmam Hatip Okulunda okuyan delikanlılar, kendilerinden Batı usulü papaz yetiştirilmek istendiğini bilmeliler. Tıpkı Köy Enstitülerinde olduğu gibi, toplumumuzun tarihsel gerçeğine uymayan bir yolda belli ve özel bir amaç için çalıştırılmaya hazırlandıklarını akıllarından çıkarmamalıdır. Toplumların tarihsel geleneğine uymayan hiçbir yabancı kurum tutunup gelişemez (Tahir,1991: 118).

1915 yılında Nazilli’de İptida Mektebine başlayan Kemal Tahir, 1916-18 yılları arasında Burdur’da eğitimine devam eder. 1922’de Kasımpaşa Cezayirli Hasan Paşa Rüştiyesinden mezun olduktan sonra 1923’te Galatasaray Lisesi’ne 3. sınıftan başlar. Bu okulda 1926’da iki sınıf atlar ve 1929’da 8. sınıftayken mektebi bırakır (Tahir, 1990:7).

Galatasaray Lisesi’nde okumuş olmanın Kemal Tahir’in düşünce dünyasında Batı’ya açılan bir kapı olduğunu söylemek mümkündür. Galatasaray’dan sonra kendi kendini yetiştiren Kemal Tahir’in fikri kaynakları genellikle Fransız Marksist yazarlar ve Marksizm’le ilgili yaptığı okumalar olmuştur. Kemal Tahir’in bir düşünür olarak geliştirdiği portre Marksizm üzerinden oluşmaya başlamıştır. Fakat Batı’nın ve Marksizm’in öngördüğü hazır düşünce kalıplarının her alanda olduğu gibi eğitim alanında da Türkiye’nin sorunlarına çözüm üretemeyeceği kanaatine varmıştır.

1968 yılında köy romanı üzerine katıldığı bir açık oturumda (Tükel, 1960) roman tekniği ile ilgili olarak Orhan Kemal’le, Fakir Baykurt, Mahmut Makal, Talip Apaydın gibi toplumcu romancılarla olan tartışması, romanda sosyal fayda ve çocuk eğitimi kavramları üzerinedir. Tartışmanın odağında bir aydın, bir öğretmen olarak topluma

yol göstermesi beklenen romancının konumu sorgulanmıştır. Sorgulamada Fakir Baykurt; Freud'a dayandırdığı saviyla romancının yazdıklarının büyük bir kısmını 0-6 yaş arasında edindiği izlenimlerinden oluşturduğunu belirtmiş, Kemal Tahir'i de köyde hiç yaşamamış olması sebebiyle topluma yol gösterici olma noktasında inandırıcılıktan uzak bulmuştur. Aynı biçimde Orhan Kemal; Kemal Tahir'in çocuğu olmadığı için çocuklar hakkında yazdıklarının gerçekçi ve eğitici olmayacağını söylemiştir. Ancak Kemal Tahir'in verdiği cevap gerçekçilik anlayışının yanında romanın eğitici işlevlerini de göstermesi bakımından dikkat çekici olmuştur:

Orhan Kemal: Kemal Tahir'in en az konuşacağı, saha... Ben babayım çünkü (Kemal Tahir'e) Sen baba değilsin!

Kemal Tahir: (Kahkaha ile) Senin babalığın kaç para eder, Goriot babanın yanında yahu...

(Tükel, 1960: 19-20)

Cumhuriyet sonrasında millî mücadele hareketinin başlangıçtaki yapısının değiştiğini ve Türkiye topraklarını Batı sömürgeciliğine ve kapitalizme teslim ettiğini ima eden romanlarıyla Kemal Tahir büyük tartışmalara yol açmıştır. Bu süreci ifade eden Yol Ayrımı ve Kurt Kanunu romanlarında eğitim konusundaki en büyük eleştiriler harf devrimine yöneliktir.

Yeni kurulan devletin yapısına uygun olarak yetiştirilmeye çalışılan yeni insan tipi yaratma girişimini yapay bulan Kemal Tahir'in bu döneme ilişkin eleştirileri hapishane romanlarında gözlemlenebilir. Yeni insan modelinin eğitimsiz bırakılması dolayısıyla yarım yamalak bildiği dini bilgiler ve hurafeler yüzünden kötücülleştiği saptamaları sıklıkla karşılaşılan durumlardır.

Esir Şehir serisi ve Yorgun Savaşçı gibi romanlarında ise Batı tarzı askeri eğitim almış karakterler yaratan Kemal Tahir'e göre, II. Abdülhamit'in Batı'ya eğitim için gönderdiği kişilerin daha sonra İttihat ve Terakki yoluyla ve hürriyet isteği ile imparatorluğu felakete sürüklemeleri bir aldanıştır. Bu aldanışın temel sebebi tarihi ve kültürel bir yapının ürünü olan doğu insan tipinin Batı aldatmacalığını gönüllü bir eğitim süreci ile kişiliklerinin merkezine yerleştirmeleridir. Bu şekilde sömürgeleşen Müslüman doğu toplumları Batı tarzında ne kadar iyi eğitim alırlarsa alsınlar zihni bir sömürgeleşme yaşarlar: “Zira Kemal Tahir için: Doğulu toplumlarda bütün kalkınma çabalarının gerçek cellâdı Batı sömürsüdür” (Kurt Kanunu: 243). Bu bağlamda 1800'lü yılların başından itibaren Osmanlı'da açılan Batı tarzı okullar da yeterli sayıda ve gerçek anlamda seçici, şüpheli, yaratıcı bir aydın görünüşü yaratamamış; yönetici kesimin tepeden inmece bir tavırla istediği kendilik dönüşümünü sağlayacak bir atılımı gerçekleştirilememiştir (Korkmaz, 2009: 24).

Batı'nın öngördüğü eğitim anlayışının karşısına Sağirdere ve Körduman'da “yarenlik”; Devlet Ana'da “Ahilik” kavramını yerleştiren yazar için halkın kendi dinamiklerinden doğmuş bir ihtiyaç kolektifleşerek halk irfanı yaratmıştır. Bu irfan geleneği halkın yaşayışına uygun olduğundan informal bir yapıdan formal bir yapıya evrilebilmiştir. Özellikle Devlet Ana'da uzun uzun aktarılan Ahilik eğitimi; ekonomik, sosyal ve ahlaki işlevleri olan bir eğitim yapısının örneklemiştir.

Ebeveynler, Çocuk Kahramanlar ve Eğitim

Kemal Tahir'in ilk romanlarında Nazım Hikmet'in ve dolayısıyla Marksist bakış açısının etkisi oldukça net bir biçimde gözlemlenebilmektedir. Bu bağlamda romanlardaki eğitim tartışmaları ideolojik bir üretim-tüketim döngüsü üzerinden ele alınmıştır. Sağirdere'nin (1955) şahıs kadrosu geneli eğitimsiz kişilerden oluşmuştur. Toplumcu gerçekçi çizgide ilerleyen romanda köylü ebeveynler, devletin eğitim sistemi

karşısında tepkisel yaklaşmışlardır. Çünkü yeni kurulan cumhuriyeti ötekileştirmiş ve ondan gelecek her türlü desteğe karşı bir direnç geliştirmişlerdir. Bu çerçevede genellikle halkın eğitimsiz kalması hususunda devletin suçlanması örtük bir biçimde mevzu bahis ise de esas vurgu üretim tüketim ilişkileri içerisinde eğitim sürecinin içselleştirilmiş bir yargı olarak halkın zihninde bulunmayışıdır. Bu eleştiriler Yakup Kadri'nin Yaban romanında olduğu gibi gerçekçilikten uzak tezlerin öne sürülmesinden öte halkın yaşayışının içinden gelen davranış biçimlerinin kurgulaştırılması ile oluşturulmuştur. Köylüler, köyü uzaktan izleyen ve dönüştürülmesi gereken bir yığın gibi algılayan aydınlara olumlu yaklaşmamışlardır. Romanın tek eğitilmiş kişisi olan Murat işçidir ve kardeşi Mustafa'nın şehre gidip yanında çalıştığı ustanın da okuldan arkadaşıdır. Köydeki diğer insanlara göre ağırbaşlı ve düşünceli bir kişi olan Murat'ı, babası ve çevresi çok sevmemektedir. Çünkü onlara göre eğitim, çocukları köy şartlarından uzaklaştırmaktadır: “Murat'ı okula hiç yollamamak varmış. Kurşunlu'nun öğretmenini Mahmut Bey'i bildin mi? Bir ayağı topal... Allah'tır bu, ayağını boşuna almamış... Bu Mahmut Yamören'e geldi. Köylünün önünde Murat gibi öğrencim yoktur, emeklerim helal olsun, dedi. Ben o sözlere aldandım...” (Sağırdere: 60) Murat'ın ve Mustafa'nın babası olan Yakup Ağa'nın ağzından anlatılan bu olayda Murat'ı intikam aracı olarak kullanamadığı için; tersine Mustafa'yı kullanabildiği için Yakup Ağa; eğitime ve öğretmene karşı olumsuz bir tutum geliştirmiştir. Yamörenli Mustafa'nın şehirdeki taş ustalığını edinmedeki eğitim süreci her ne kadar Anadolu halkının çalışma disiplinine ve başarı potansiyeline vurgu yapsa da aslında öğrenilen işin karşılığı olarak kazanılan para, güç ve iktidar olguları formel eğitim karşısında köylü karakterlerin olumsuz tutumunu açıklayabilecek verilerdir.

Kemal Tahir'in 1956 yılında yazdığı “Esir Şehrin İnsanları” romanında ise kurguda Doğu-Batı çatışmasına dikkat çekilen önemli bir nokta Başkışi Kamil Bey'in kızı olan Ayşe ve eşi Nermin Hanım'la olan ilişkisidir. Kamil Bey, II. Abdülhamit'in vezirlerinden biri olan Selim Paşa'nın oğludur. Batı tarzı bir eğitim almıştır ve romanda tasvir edilen özellikleri ile başlangıçta tam bir “centilmen”dir. İstanbul'a dönüşü ile eski arkadaşları vesilesi ile büyük bir dönüşüm yaşamış ve “Millîci” bir karakter olmuştur. Kamil Bey'in dönüşümü fedakârlık timsali bir kadın olan Nedime Hanım'la kendi eşini karşılaştırmasıyla başlamıştır. Kamil Bey'in eşi Nermin Hanım önceleri zengin olan fakat sonraları iflas etmiş bir ailenin kızıdır. Kamil Bey; Nedime Hanım'ın etkisi ile millî mücadeleye katılmış ve ailesini ekonomik yönden ihmal etmiştir. Nermin Hanım'ın halası ve eniştesi son derece büyük ve gösterişli bir köşkte yaşamaktadırlar. Enişte Bey ise işgal kuvvetlerinin ileri gelenleri ile işbirliği içinde olan, vatanseverlik duyguları gelişmemiş, her şeye sadece ticaret gözüyle bakan bir insandır. Kâmil Bey'i Kerkük'teki topraklarını İngilizlere satması için ikna etmeye çalışmış ancak Kamil Bey bunu kabul etmemiş ve en kısa zamanda kendi evine taşınmaya karar vermiştir. Ailesinden kalma Serencebey'deki konakla, Çengelköy'deki yalı yanı sıra Bağlarbaşı'nda bulunan çok uzun yıllardır bakım görmemiş köşkü tamir ettirerek orada yaşamayı planlamıştır. Köşkün tamiri esnasında eski arkadaşı Fuat Bey'le görüşmüş ve onun başına gelen bir felaket neticesinde yaşamını tamamen değiştirerek bir kadiri derviş olduğunu öğrenmiştir. Fuat Bey İtalyan olan karısının, çocuğunu da yanına alarak başka birine kaçması yüzünden, evladını kaybetmenin acısıyla derviş olmaya karar vermiştir. İki yıllık derviş Fuat Bey'le, iki yıllık yoksul Kamil Bey köşkün yeniden yapılmasında kader birliği yapmışlar. Birbirlerine hayat görüşlerini anlatarak etkilemişlerdir. Bu etki Kamil Bey'in gelecekte karısı ile ayrılacağı ve kızının yetişmesi konusunda duyduğu endişenin ipuçlarını vermektedir. Nitekim rahat bir yaşama alışkın olan eşinin Kamil Bey'in, Nedime Hanım'ın suçunu üstlenip mahkûm olduğundan sonra halasının evine dönmesi bu kehaneti gerçekleştiren durumlardır.

Fuat Bey kızı ile ilgili anılarını anlatırken aile içindeki eğitimi, kültür ile yabancılaşma ilişkisi üzerinden sorgular:

“ Fuat Bey gözlerini çevirmeden yavaşça sordu:

-Dadısı mı öğretti böyle bel kırarak selam vermeyi?

-Bilmem...

-Bilmez misiniz? Yanlış, çok yanlış... İlgilenmiyoruz çocuklarımızla yeterince... Çocuklarımızı apansız yitirmek istemiyorsak tetikte olacağız” (Esir Şehrin İnsanları:84).

Bu diyalogun ardından, Avrupa'dayken kadınlarda gözlemlediği gayriahlaki durumları anlatan Fuat Bey Batı'yı görmüş ve aile içi eğitim aşamasında kültürel farklılığın yaratacağı tahribatı algılamış bir ebeveyn portresi çizer: “*Bilirsiniz bir İtalyan'la evlendiğimi... Bebekken İtalyanca öğreniyordu kız... Sevinip övünüyordum... Yanlıştır... Çocuklara yabancı bir şey öğretmemeli... Diyeceksiniz ki anası İtalyan... İtalyanca ana dili... Doğru, evet... Aslında yabancı kadın almamalı... Yabancı dil gibi, yabancı ana da çocuğunuzla aranıza girer*” (Esir Şehrin İnsanları:87). Fuat Bey'in söyledikleri, Nurdan Gürbilek'in Doğu-Batı sentezini toplumsal cinsiyet açısından okuma girişimleri ile paraleldir. Doğu ve Batı arasındaki ilişkiyi evlilik benzetmesi üzerinden yorumlayan Gürbilek, ortaya çıkan sentezde Doğu'nun gücünü yitirişi ile paralel ilerleyen bir edillenleşme ve kadınsılaştırma endişesi sürecinin varlığından bahseder (Gürbilek,2010). Fuat Bey bu endişeyi kendi hayatında test etmiş ve eğitim açısından ortaya çıkabilecek problemleri yorumlamıştır. Kitabın başkişisi Kamil Bey de toplumun genel gidişatının bir parçası olarak bu endişeyi kendi kızı üzerinden yaşamıştır. Sonuçta Kamil Bey'in kızı Ayşe; Fuat Bey'in kehanetini liberal ve ilkesiz bir kişi ile evlenerek kısmen de olsa yaşamıştır. Bu durum Kemal Tahir'in Batı tarzda alınan eğitimin gelecekte bir yazgı seçişi olarak kendini gerçekleştireceğini ortaya koymuştur.

Rahmet Yolları Kesti (1957) romanında tartışılan olgu eşkıyalıktır. Büyük bir özenti ile eşkıya olmak hevesinde olan Maraz Ali'nin de etrafındaki kişilerin de belirgin özellikleri eğitimsizlikleridir. Eğitimsizliğin yol açtığı ahlaki problemlerin toplumsal yapıya etkisi anlatılmıştır. Yediçınar Yaylası serisinde ve Camı Kıran Çocuk, Sevmek Hakkı gibi bazı tefrika romanlarında eğitim konusunda kullanılan olgu gençlerin yetiştirilmesine dairdir. Diyalektik Materyalizm ve soyaçekim kavramları realist roman anlayışıyla birleştirilmiştir. Ortaya çıkan yapı bir şablon olarak babanın elde ettiği servetin; küçükken baskılanmayan ve şımartılan çocuklarca tüketilmesi veya toplumsal şartlara göre yeniden biçimlenmesi ile ortaya çıkan ekonomik yapıdır. “Sevmek Hakkı” tefrikasında vali-paşa bir babanın ve yörük bir annenin çocuğu olan Şükrü; sosyal sistemin içinde eğitilerek bir tüccar olur:

“Gece Selamlıkta otururken Kara Tekin Bey, Paşa damadına:

-Bu bizim torun tam şehirli olacak, dedi ne kadar uğraştımsa fayda vermedi. Emsalleri ata biner, güreş eder, sularda yüzer, sopalarla dövüşür. Bizim torun karışmaz. Büyük hayvanlardan neyse de, kuzulardan bile korkmasını neyleyelim. Beni utandırdı

-İki tokat atsaydınız, biraz cebir etseydiniz.

-Zorlamak beyhude. Bunun da bu dünyada yapacağı bir iş vardır. Haşa huzurunuzdan tüccar falan olacak (Sevmek Hakkı:90-91).

Şükrü'yü Galatasaray Lisesi'nde okutup tüm Avrupa'yı karış karış gezdiren yazar, onu büyük bir şirket sahibi, iktisatçı bir tipe dönüştürmüştür. Bu durum tefrika

romanının popülist yanı düşünülduğünde yeni Cumhuriyet'in önerdiği insan tipinin de göstergesidir. Tüccarlıktan, çerçilikten uluslararası ortaklı bir şirkete dönüşen süreç kapitalizmin ve sermaye birikiminin ülkedeki durumunu ifade etmesinin yanında eğitimin bir değer olarak, maddi karşılığı olan bir etki gücünün sisteme dâhil oluşunu da ifade etmiştir. Romanda Şükrü'nün oğlunun yetişme tarzı da soyaçekim çerçevesinde anlatılmıştır. Savaşçı ve dominant tipler olan dedelerinin ruhunu ve isimlerini taşıyan Tekin bir yörük olan babaannesinin eğitiminden geçmiştir:

“Nerkis Hanımefendi, aşiret usullerini aynen tatbika başlamıştı. Aşirette oğlan çocuklarına büyük erkek gibi hizmet etmek adetti. Bilhassa yalın korkak olmamaları için manasız laflarla korkutulmazlar, dövmezler, büyük adam tavırları almalarını ayıplamak şöyle dursun, bilakis takdir ederlerdi. Eskiden “Sus, fena çocuk derler. Yapma! Terbiyeli çocuklar böyle yapmaz. Otur bakalım. Çocuklar uslu durmalıdır. Ayıp! Denilirken, şimdi babaanne:

-Aferin erkek böyle olacak! Kırıldı mı? Zarar yok! Bir daha kırmayacaksın. Koca delikanlısın. Bir yeri acıyınca erkek ağlamaz. Ağlamak kadınlara mahsus, diyordu (Sevmek Hakkı:102).

Bu romanda olumlanan geleneksel eğitim sistemi; Yediçınar serisinde babasının servetini fütursuzca harcayan, sorumsuz ve her isteği yerine getirilen şımarık tiplerden oldukça farklılaşmıştır. Geleneksel eğitim sistemi içerisinde yetişen çocukların kişilik gelişimlerinde onur, şeref, haysiyet ve kendilik bilinci gibi sosyal kazanımlar elde etmesi amaçlanmıştır. Tekin; babaannesi Nerkis Hanım tarafından güreşlerle, hediye kılıç ve tüfeklerle büyütülmüş Galatasaray Lisesinde okumuştur. Ardından mühendislik eğitimi alan Tekin; eğitim açısından Doğu- Batı sentezinin bir ürünüdür. Ailede geleneksel eğitim alan roman kişisi Batı tarzı okullarda da teknik eğitimi almış ve ideal insan tipini yansıtmıştır. Babaannesinden aldığı eğitim Tekin'e cömertlik, fedakârlık, paylaşma bilini, vatanseverlik ve yiğitlik gibi özellikleri kazandırmıştır. Bu özellikler Tekin tipinin seçimlerini etkilemiş ve bir kahramanlıkla gerçek aşkını zengin bir tüccar kızında değil bir köy öğretmeninde bulmuştur. Hür Şehrin İnsanları romanındaki tiplerin aldatma, içki, kumar gibi olumsuz özelliklerinin hepsi; aile içi eğitimden uzak olmaları dolayısı iledir.

Aile içi eğitimin sosyal fonksiyonları tüm Kemal Tahir romanlarında arka planda işleyen bir kurgu unsuru olarak dikkat çekmektedir. Köyün Kamburu (1959) romanında eğitimin çerçevesi aileden ve kırsaldan şehre doğru ilerlemiştir. Romanın kahramanı Çalık Kerim; eğitim almak için Çorum'da bir medreseye yerleşmiştir. Fiziksel olarak harabeyi andıran ve ilim adına hiçbir şeyin olmadığı medresede, insanların ilgilendiği üç şey vardır: Para, esrar ve oğlancılık. (Coşkun, 2012:226). Osmanlı eğitim kurumlarını oldukça sert bir eleştiriye tabi tutan yazar; medreseden mezun olan Çalık Kerim'i sahtekâr ve sapkın bir kişi olarak yoluna devam ettirmiştir. Bu biçimde medresede verilen eğitimin insanların kişisel gelişimine katkıda bulunmak yerine sınıf atlamak ya da cahil insanlar üzerinde otorite kurmak için kullanıldığı ima edilmiştir. Sınıf atlamak için Kiliseyi kullanan Kırmızı ve Siyah'ın başkişisi Julien Sorel'den izler taşıyan Çalık Kerim karakteri, yazarın ideolojik bakış açısı nedeni ile medreselere olan eleştirilerinde gerçekçilik sağlanamamasına neden olmuştur.

Kemal Tahir'in sosyal meseleler hakkındaki görüşlerinin olgunluk dönemini yansıtan eseri Devlet Ana'dır. Devlet Ana'da tarihsel sürece ve sosyolojik yapıya bağlı olarak bir yapı öneren Kemal Tahir bu dönemin eğitim sürecini izah etmek için “Ahilik” kavramını kullanmıştır. Devlet Ana romanının ikinci bölümü olan “Uyandırılan Işık” gençlerin kendi aralarında Ahiliğe giriş törenini canlandırdığı bir oyunla başlamıştır.

Ahi olabilmek için gerekli özelliklerin sorulduğu bir sözlü sınavdan geçen adaylara verilen nasihatler evrensel ilkelerle bağdaşan bir sosyal eğitim seremonisi gibidir:

“ Ey oğul! Saygılı ol ki saygı göresin!.. Sözün dolusunu söyle ki dinletebilesin! Bundan böyle sana şarap içmek, kemik ataraktan kumar oynamak yoktur. Gammazlık, kasıntı, Karalamak yoktur. Kiskanmayacaksın, kin tutmayacaksın, zulmetmeyeceksin!.. Yalan söylemek, sözden dönmek, namusa kötü bakmak gayet ayıptır ve de yoktur. Ellerin günahını görmezden geleceksin. Pintilik yoktur, hele hırsızlığı akla getirmek bile yoktur. Kuşanacağın kuşağın onurunu bil! Kılıç erliğine soyunmaktasın. “Ali’den üstün yiğit ve de Zülfikar’dan üstün kılıç olmaz” denilmiştir. Çabala ki bu basamaklara yanaşabilesin” (Devlet Ana:95).

Eğitimi hayatın içinde yaşayan ve dinamik bir yapı olarak kabul eden Kemal Tahir; Yol Ayrımı, Kelleci Memet ve Karılar Koğuşu romanlarında doğrudan eğitim sistemine eleştiriler getirmiştir. Bu eleştiriler daha çok yazarın ideolojik yönelimlerini ortaya çıkaran eleştirilerdir. Kelleci, Anadolu köylüsünü temsil eden bir tip olarak eğitimsizliğini ezilmişliğine bağlamıştır. Bu ezilmişlik din ve otorite bakımından sömürüle sömürüle boşaltılmış bir ruh olarak Anadolu insanını durumunu ifade etmektedir. Bu ezilmişlik duygusu sistemlerin değişimi ile ilgili değildir. Nitekim 1908 ihtilalinden sonra Anadolu köylüsünün şartların değişmesine yönelik umudu birinci kez, yeni Cumhuriyetin eşraf ile işbirliğinin sonucunda köylük bölgelerdeki statükonun devamını sağlaması ile ikinci kez hayal kırıklığına düşürmüştür. Bu sebeple Anadolu köylüsü güç istencini kendi içine dönerek karşılamıştır. Bu içe dönüşte de ağaların ve devletin baskısı Kelleci’nin sonuçsuz, kısır güçsüzlüğünün ve çevre karşısında kendi bildiği doğruya ilerleyen inatçı ve sonuçsuz bir girişimin çelişmesini ortaya çıkarmıştır. Gazeteci Murat İle Kelleci’nin okulda dayak yiyen öğrenciyi izlerken yaptıkları konuşma; Kelleci’nin köylü uyanıklığının dinamiklerini gözler önüne sermiştir. “*Suçu güçsüzlük... bu dünyada gücün yetmedi mi, şamar yersin!... arkanda yiğit baban, yetişmiş dayın, emmin yoksa, her geçen seni döver.... Bebeler bu Güneş okulunda beş yıl mı okurlar beyim ?*” (Kelleci Memet: 15)

Bir hapishane romanı olan Karılar Koğuşu’nda annesinin suçu nedeni ile hapiste kalmak zorunda kalan küçük kız çocuğu Aduş; hapishanenin sosyal ortamından etkilenerek genellikle olumsuz özellikleri edinmiştir. Romanın girişinde Kemal Tahir’i temsil eden Murat’ın görgü kurallarını öğretmeye çalıştığı Aduş; Kavga ettiği komşu kadının kaba etini ısırarak ölümüne sebep olduğundan iki yıla mahkûm edilen Kürt Gevre’nin dört yaşındaki kızıdır. Cinsiyet bilinci, dil, kültür gibi özelliklerin henüz karakterde belirlememiş olması ve annesinin suçundan ve babasının fakirliğinden dolayı hapiste bulunması Kemal Tahir’in, Aduş üzerinden en çıplak hali ile kısıtlanmış ve drama düşmüş insanı anlatmasına olanak tanımıştır. Aduş şahit olduklarını kaydeden bir ayna gibidir. Bu sebeple Aduş’un gözünden Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun aile yapısından başlanarak sosyolojik saptamalar yapılmıştır. Aduş’a cinsiyet bilincini hapishanedeki kadınlar vermiştir. Mahkûmların karşısında oynamayı öğrenen Aduş; oyun oynarken kadınsı hareketleri ile büyümüş de küçülmüş gibidir. Bu tarz hareketleri; özellikle bir fahişe olan Tözey’den öğrenmesi sosyal çevrenin insan karakterini belirleme noktasındaki etkisini hissettirir mahiyettedir. Yaşlı kadın gardiyan Ayşe Ana; görünüşte Aduş’u dini argümanlara dayanarak suçlar gibi görüne de mahkûmlar karşısında Aduş’un oynaması konusunda teşvik edici bir konumdadır.

Üniversiteler ile ilgili olarak “Kurt Kanunu” romanında Anadolu’dan İstanbul’a okumaya gelmiş, idealist, millici, Atatürk devrimlerine inanan aynı zamanda özgürlükçü gençlerin oluşturduğu bir grup öğrenci anlatılmıştır. Bu öğrencilerden biri olan Selim Nuri; dönemin etkisi ile derinden bir sol etkisi taşımıştır. Selim Nuri

arkadaşının önerdiği Osmanlı'dan kalan medreseler öğrenci yurtlarına çevrilsin önerisine bir kültür milliyetçisi olarak karşı çıkmıştır. Kemal Tahir'in bu öğrenciler üzerinden ortaya koyduğu eleştiri öncelikli olarak dil devrimine yönelirken ikinci olarak da Batı'dan esen sol ve sağ rüzgârların da yanlış anlaşılması üzerinedir.

Başlangıcından itibaren Türk romanının kurgusunun temel gerilim noktalarından biri olan Batılılaşma olgusunu hemen hemen tüm romanlarında tarihi-sosyal süreçler üzerinden okuyan Kemal Tahir'in son romanları, politik süreçlere daha fazla yer verilen romanlardır. 1967 yılında basılan "Bozkırdaki Çekirdek" romanı ise; tarihi-sosyolojik şartlarından bağlantıyı koparmaksızın dönemin eğitim sistemi üzerine yazılmıştır. Kemal Tahir romanda eğitim hakkında somut önerilerde bulunmamış; ama yapılan yanlışlıklara dikkat çekmiştir. Tepeden inme düzenlemelerin kalıcı olmayacağını düşünmüş ve söylemiştir (Uçan, 2012: 185). Kemâl Tahir, bu romanıyla CHP döneminde kurulan köy enstitülerinin çok yönlü bir eleştirisini yapmıştır. Romancının temel eleştirisi "devletin milleti kullandığı" yönündedir. Yazara göre bu okullar köylü çocuklarının çile çekme ve azla yetinmeye yatkınlıklarından yararlanılarak, onları en ağır işlerde çalıştırıp sömürmekten başka bir sonuç vermemiştir (Necatigil, 1971: 66,67). Cumhuriyet idaresindeki Anadolu insanının alt yapı ve üst yapı özellikleri ile ortaya konulması amacı ile yazılmış romanda Kemal Tahir; enstitülere karşı olumlu ya da olumsuz bir yargı geliştirmemesine rağmen enstitüleri lirik bir duyarlılıkla savunan dönemin sol ve ulusalcı çevreleri Kemal Tahir'e karşı oldukça kapsamlı bir eleştiri çabasına girişmişlerdir. Bu eleştiride eserin arka planında işleyen politik anıştırmaların etkisi vardır. Çünkü Kemal Tahir'e göre; Köy Enstitüleri günlük politikaların eğitime bulaşmasından başa bir şey değildir. II. Dünya Savaşı'nın başlangıç dönemlerindeki Alman başarısı İsmet İnönü'nün "askerde çavuş rütbesine kadar çıkabilen köy çocuklarından eğitmen yaratma isteğine yol açmaktadır. Fakat savaş Rusların kazanması Hasan Ali Yücel'in sol etkiyi Köy Enstitüler rüzgârına eklememesine neden olmuştur. Rusların Boğazlar üzerindeki emelleri de İsmet Paşa hükümetini İngiltere ve Amerika'nun eğitim politikalarına benzer politikalar gütmeye iter" (Bozdağ, 2003:126).

Genel olarak değerlendirildiğinde eğitim politikalarının gündelik siyasi yönelimlere göre belirlenmesi Kemal Tahir'e göre yanlıştır. Bu nedenle tüm romanlarında vurguladığı; Türkiye'nin şartlarının Türkiye'ye ait problemleri ortaya çıkardığı ve bu problemlerin başka toplumların çözüm önerileri ile nihayete erdirilemeyeceği düşüncesi eğitim sorunları için de geçerlidir.

Sonuç

Eğitimin nihai amaçlarından biri; bir toplumu oluşturacak bireylerin kendi yaşamlarında ve toplumun genelini ilgilendiren konularda yapacağı seçimlere olumlu katkılar sunacak bireyler yetiştirmektir. Bu bağlamda eğitim kavramının siyasi-sosyolojik ve tarihi bilgi alanları ile dirsek temasında olduğu söylenebilir. Kemal Tahir romanlarını yazarken, geleneksel Türk toplumunun yapısına ilişkin gözlem ve irdellemelere girişmiştir. Edebiyattan toplumbilime, tarihten eğitime, ekonomiden felsefeye kadar, değişik ama birbirini bütünleyen bilgi alanlarına eğilme gereksinimi duymuş bir yazardır (Yavuz, 1973: 56-57).

Toplumun yetiştirdiği insan tipinin müşahhas karşılığı olarak kullanabileceğimiz kavram "aydın"dır. Kemal Tahir ulusal gerçeklere bağlı olarak insan yetiştirme problemini bilimsel açıdan temellendirme gereği duyan (Ergun, 2010: 34) gerçekçi bir romancı olduğundan romanında aydınların yetişme sürecine özel bir yer ayırmıştır.

Romanlardaki aydınlar, Meşrutiyetten bu yana Batılılaşma hareketleri çerçevesinde iki ayrı odakta kesişmişlerdir. Kemal Tahir Osmanlı'nın çöküşünü, yeni devletin kuruluşunu Batılılaşma sürecinde Türkiye'nin konumunu (Berksoy, 2010: 298)

aydınların gözü ve yaşamıyla tahlil etmiştir. Bu açıdan Kemal Tahir; diğer kahramanları ile birlikte özellikle aydın kahramanlarının aldıkları eğitimin kaynağını sorgulamıştır.

Romanlarında geleneksel değerlerle devam eden eğitim süreci ve Batı tarzı eğitim modeli arasındaki ilişki bazen uyumlu olsa da; çoğu zaman çelişkilidir. Romancı kurgu üzerinden anlattığı eğitim süreçlerinde geleneksel eğitim modellerini öncelerken; ideolojik ve teknik denebilecek tarzdaki anlatı stratejilerinde Batı tarzı eğitimin önemini vurgulamaktan geri durmamıştır.

Kaynakça

- Berksoy, N.Ç. (2010) “Kemal Tahir Romanında Aydın Üzerine Çeşitlemeler,” Kemal Tahir 100 Yaşında, (Editörler: Fatih Andı, Ertan Eğribel) Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Bozdağ, İ. (2003). *Kemal Tahir’in Sohbetleri* (3. Baskı) “Bozkırdaki Çekirdek” İstanbul: Yaba Yayınları.
- Coşkun, S. (2012). *Esir Şehrin Hür İnsanı: Kemal Tahir*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ergun D. (2010) “*Bilim ve Edebiyat İlişkileri Bakımından Kemal Tahir Üzerine Bir Sosyoloji Yazısı*” Bir Kemal Tahir Kitabı: Türkiye'nin Ruhunu Aramak (Editör: Kurtuluş Kayalı) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Gürbilek, N. (2010). *Kör Ayna, Kayıp Şark: Edebiyat ve Endişe* (3. Baskı) İstanbul: Metis.
- Korkmaz, R. (Ed.). (2009). “Okullar/Tercüme/ Gazeteler” Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı, 5. Baskı, Ankara: Grafiker.
- Necatigil, B. (1971). *Edebiyatımızda eserler sözlüğü*, İstanbul: Varlık.
- Tahir, K. (2009). *Körduman* (1. Baskı) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Tahir, K. (2005). *Devlet ana* (1. Baskı) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Tahir, K. (2005). *Yol ayrımı* (5. Baskı) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Tahir, K. (2006). *Bozkırdaki çekirdek* (6. Baskı) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Tahir, K. (2006). *Köyün kamburu* (2. Baskı) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Tahir, K. (2006). *Rahmet yolları kesti* (4. Baskı) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Tahir, K. (2007). *Esir şehrin insanları* (7. Baskı) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Tahir, K. (2008). *Büyük mal* (3. Baskı) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Tahir, K. (2008). *Kelleci Memet* (9. Baskı) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Tahir, K. (2008). *Yedi çınar yaylası* (2. Baskı) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Tahir, K. (2005). *Kurt kanunu* (5. Baskı) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Tahir, K. (2009). *Hür şehrin insanları* (6. Baskı) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Tahir, K. (1990). *Notlar 5, 1950 Öncesi Şiirler ve Ziya İlhan'a Mektuplar*, Haz. Cengiz Yazoğlu, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Tahir, K. (1991). “*Notlar 8, Batı çıkmazı*” Haz. Cengiz Yazıoğlu, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Tahir, K. (2006). *Sağdıre* (2. Baskı) İstanbul: İthaki Yayınları.

- Tahir K. (2013). Tefrika romanları: Biz böyle delikanlılar değildik, Cilt 1 (1947-1951) "Sevmek hakkı" İstanbul: İthaki Yayınları.
- Tükel, T. (1960). *Beş romancı tartışıyor*, İstanbul: Düşün Yayınları.
- Tüzer, İ. (2014). Ahmet Mithat anlatılarında kimlik inşası ve modernizm, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yavuz H. (1973). "Kemal Tahir ve ulusal felsefe sorunu", İstanbul: Türkiye Defteri.
- Uçan H. (2012). "Kemal Tahir, Eğitim ve Köy Enstitüleri" Hece Dergisi, Kemal Tahir Özel Sayısı: Türkiye'nin Ruhunu Arayan Aydın: Kemal Tahir,16, S.181, (Özel Sayı:23) Ankara: Hece Yayınları.